

Father Jan Molenaar:

Jan werd geboren op 29 januari 1936 in Heerhugowaard.

'Ik werd op 10 juli 1960 priester gewijd in Mill Hill, Londen. We waren met 19 jonge mannen. Na onze wijding werden we geroepen door onze Algemeen Overste en ontvingen we onze benoemingen. Ik werd benoemd voor het bisdom Basankusu in Congo. Even later dacht ik: 'O ja, die zijn net onafhankelijk van België geworden. Later dezelfde dag toonde een broer van me een krant waarin over doden en gewonden in Congo geschreven stond. Sindsdien is het nog niet veel beter geworden.'

'Dit kwam pas goed bij me over toen ik Mill Hillers terug zag komen uit Congo, op de vlucht voor het geweld. Ze

waren allen gevlucht behalve twee van hen die net in de Oost-Provincie woonden in een plaats Simba genaamd. In de Nederlandse kranten werd Lumumba heel zwart afgeschilderd. De gevluchte Father Jacob Bos uit Bovenkarspel schijnt gezegd te hebben dat ze Lumumba maar in de hoogste boom moesten ophangen. Zo stond dat in het Noord-Hollands Dagblad. De gevluchte collega's zagen er allemaal naar uit om toch weer terug te gaan. En jawel, drie maanden later keerden ze weer terug. En ik ging met hen mee. Met een groot vliegtuig van Brussel naar de hoofdstad Léopoldville en met een klein vliegtuigje verder naar Basankusu. Daar kreeg ik mijn benoeming voor Simba samen met Jacob Bos.'

We vertrokken met een vrachtauto vol proviand en vooral met schoolspullen zoals schriften, leien, griffels, leesboeken, krijt enz. Ik moest achterop de vrachtauto zitten. Het was een rit van 602 km over niets dan zandpaden en modderwegen, over meer dan tachtig gammele bruggen en bruggetjes. Binnen vijf minuten zag ik eruit als een rooie Indiaan vanwege al het stof dat de vrachtauto de lucht in slingerde. Ik vergeet nooit hoe we bij het riviertje de Lopoli aankwamen. We konden daar alleen over met een pontje dat met de hand overgetrokken moest worden met behulp van lange lianen. Piet van Run riep naar de overkant om te vragen of ze ons konden komen ophalen. Ze kwamen al gauw en waren blij ons te zien. De twee missionarissen die drie maanden afgesneden waren van de rest van de wereld namelijk Jan Hartering en Broeder Gabriel, maakten het goed. Ze zagen er wat mager en vermoeid uit, maar verder in een goede gezondheid. Ze waren natuurlijk nieuwsgierig naar nieuws uit de rest van het bisdom en de verdere wereld. Alles was heel nieuw en vreemd voor me.

Er stond een flinke kerk en een groot huis. Ieder van ons had een eigen kamer met een afdeling voor een bed en een douche. De wc stond een twintig meter achter het huis. Er

was geen stromend water. Ook geen elektriciteit. We bedienden ons van gaslampen zoals een Petromax en een Alladin. We hadden wel achter het huis een handpomp staan bij een put waarin we het regenwater opvingen. Met die pomp konden we vanuit die put de drie vaten die op zolder stonden, vullen met water. Zo doende konden we toch dagelijks een douche nemen.

Nu dat wij aangekomen waren, konden Jan en Gabriel eigenlijk op vakantie gaan, maar de reis naar Stanleyville in het oosten leek niet erg veilig. Soldaten zwierven met geweren rond en wilden laten zien dat zij nu na de onafhankelijkheid de baas waren. Zo wilden de soldaten dat het nieuwe hoofd van de school op de pastorie zou komen wonen. Immers voor de onafhankelijkheid woonde daar de pater die over de scholen ging. We hebben toen de kamer ontruimd. Het hoofd van de school maakte daar voor zichzelf een opslagplaats van voor schoolmaterialen. Zo werden wij niet gestoord door lawaai van roerige kinderen.

Op een dag kwam Jan met een pak geld bij me en vroeg me dat te bewaren. Hij zei: 'Eerdaags komen soldaten misschien om geld. Want ze zijn al een tijd niet betaald. Ze willen dan vast kijken wat er in de brandkast zit. Jij bent de jongste. Ze zullen jou niet vragen.' En zo gebeurde het inderdaad. Jan liet de lege kluis zien. Hij gaf als uitleg: 'Wij mogen de rivier niet over om geld in Basankusu te halen. De mensen mogen hun dorpen niet uit, zodat ze geen inkomsten hebben. En wij mogen onze mensen in het binnenland niet opzoeken. Dus waar moet er dan geld vandaan komen?' De uitleg werd aangenomen en de soldaten dropen af. Maar we waren wel angstig, echt bang, want je wist nooit wat er die dag of de dag daarna ging gebeuren. Jan zat dag en nacht aan zijn radio gekluisterd om naar Nederland, België, Engeland en de Stem van America te luisteren. De ergste dag was de dag dat we hoorden dat Lumumba gedood was. Was dat in februari 1961? Lumumba was in het oosten van Congo de gevierde man en held. Bovendien had hij de legerleiding in handen. Jan gaf ons de raad om, ingeval soldaten zouden komen, net te doen alsof we van niets wisten. Het duurde niet lang of twee legervrachtwagens kwamen met ongeveer dertig soldaten aangereden. Met geweren in de aanslag stelden zij zich rond onze veranda op. Wij viereen moesten daar gaan zitten. De soldaten zagen er boos en dreigend uit. De commandant vroeg ons: 'Hebben jullie het gehoord?' We zeiden: 'Wat moeten we gehoord hebben? De batterijen van de radio zijn leeg en in de winkels in het dorp is niets meer te koop.' Zij vertelden ons over Lumumba's dood. Doodgeschoten door Belgische kolonialisten. Kenden die soldaten het verschil tussen Holland en België? Voor hen waren we allemaal blanken en kolonialisten. Ik weet niet meer of Jan met hen sympathiseerde. Maar ik herinner me de doodse stilte die over de veranda hing en de haat die uit hun ogen straalde. Ieder ogenblik konden ze gewelddadig worden, vooral als we ons zouden bewegen of een verkeerd woord zouden zeggen. De stilte leek uren te duren. De hele tijd waren al die geweren op ons gericht. Het was een zware, drukkende en dreigende stilte die elk moment uiteen kon spatten. Er was geen enkel ander mens in zicht. Alleen wij met die kwade soldaten. Geen enkele dorpeling en geen enkele onderwijzer van hun kwartier durfden nabij te komen. Iedereen bleef op afstand in de hoop en in gebed dat de storm

over zou waaien. Dat was het enige dat men kon doen. Als ik me goed herinner, duurde de dreiging drie uur lang. Het voelde echter alsof er geen eind aan kwam. Ik weet nu hoe een eeuwigheid aanvoelt. Toen ineens stonden de commandant en de soldaten op in stilte, klommen weer op hun vrachtauto's en reden weg. Ik weet nog niet wat hen deed vertrekken, maar het was zeker een antwoord op onze gebeden. We dankten God. We waren door het oog van de naald gekropen.

Niet lang daarna kwam een veiligheidsambtenaar bij ons in huis logeren om ons in de gaten te houden. Hij sliep bij ons, maar nam geen deel aan onze maaltijden en was wel een redelijk vriendelijke man. De meeste tijd veroorzaakte hij geen problemen. Maar hij zorgde bij ons voor veel onrust. We waren niet langer baas in eigen huis. Dat was misschien ook de bedoeling: om ons te laten voelen dat het koloniale tijdperk voorgoed voorbij was. Pastoor Jan begreep het allemaal en kon ermee leven. Door zijn wijsheid zijn we door heel veel hachelijke situaties heen gekomen. Sinds ik aankwam op die missie, mochten we het terrein niet verlaten. Voor de anderen was het een moeilijke tijd. Want gewoonlijk trokken zij de binnenlanden in waar zij altijd heel hartelijk ontvangen werden.

Longando taal

Ik hield me bezig met het leren van de plaatselijke taal. Ik was mazzel dat Jan Hartering de grote expert was in die taal, het Longando. Hij had in het Nederlands een grammatica geschreven en een woordenlijst van ongeveer honderd bladzijden. Hij had ook de zondagsevangelies in het Longando vertaald. Hij kon goed uitleggen wat tonaliteiten waren, want die moest je goed uitspreken om je verstaanbaar te maken. Overdag leerde ik nieuwe woorden en tegen de avond wandelde ik naar het onderwijzerskwartier om de nieuwe woorden uit te proberen of gewoon voor een praatje. Ik zat vaak te luisteren naar hun abracadabra. Maar iedereen probeerde me te helpen om vooruitgang te maken. Na ongeveer zes maanden kon ik aardig goed Mislezen en preken in de plaatselijke taal. Een jaar later probeerde ik zelfs de epistels voor de zondagsvieringen te vertalen. Met Jan had ik vaak gesprekken over de betekenis van bepaalde woorden. Jan had erg veel geduld met mij. Hij liet me vrij mijn eigen gang in de liturgie te gaan. Ik moest het hem niet kwalijk nemen dat hij zijn eigen oude gang ging.

We hadden soms nog trammelant met de missieschool. Ik behoorde nog tot de staf. Maar we hadden nog het salaris probleem voor de onderwijzers. De soldaten wilden niet dat iemand de Lopoli rivier overstak. Dus we konden de salarissen van de onderwijzers niet in Basankusu (600 km) op gaan halen. Deze situatie duurde maandenlang. De onderwijzers raakten moedeloos en deden op school geen fluit meer. In een schoolbijeenkomst stelde ik voor ofwel om de school te sluiten of gewoon goed onderwijs te leveren, zodat de kinderen geen verloren jaar zouden ondervinden. Bovendien als we de school zouden sluiten, zouden ze ook hun salaris van dat jaar waarschijnlijk verliezen. Na veel heen en weren werd besloten om te blijven lesgeven. Ik beloofde dat ik aan de onderwijssecretaris voor zou stellen dat ze op het eind van het

jaar in aanmerking zouden komen voor de hoogst mogelijke bonus. Maar één onderwijzer, een zekere Lukas, legde het werk neer. Hij was familie van het dorpshoofd. Hij kreeg paar keer een waarschuwing. Maar dat hielp niets. In overleg met de hoofdonderwijzer informeerde ik de man dat, tenzij hij weer aan het werk ging, hij geen bonus zou krijgen en bovendien voorlopig geschorst zou worden. Hij van zijn kant informeerde het dorpshoofd dat ik kolonialistische trekken vertoonde. Het dorpshoofd riep hem, mij en alle onderwijzers en ouders bijeen voor een grote bijeenkomst. Lukas moest zijn verhaal doen en ik ook. Ik vertelde over de houding en het gedrag van Lukas en over wat van hem verwacht werd na onze overeenkomst. Na een discussie van een paar uur werd Lukas gewezen op zijn plicht om fatsoenlijk les te geven en de kinderen niet de dupe te laten zijn van zijn nukkig gedrag. Op het eind van het jaar schreef ik naar het ministerie van onderwijs met mijn aanbeveling voor de hoogste bonus. Daar was men niet zomaar voor te prikken. Ik informeerde hen dat, indien mijn voorstel niet aanvaard werd, ik uit het onderwijs zou stappen. Omdat ze dan geen toezichthouder zouden hebben op die godverlaten plek, werd mijn voorstel aangenomen. Ik mocht echter het jaar daarop niet dezelfde truck uithalen! Op het eind van het jaar lieten de soldaten toe dat drie onderwijzers de lange reis naar Basankusu ondernamen om de salarissen op te halen. De heren kwamen terug in een Volkswagenbusje dat ze in Basankusu op de kop getikt hadden en betaald hadden van hun salaris.

Ziekenzorg

Het gebeurde 's nachts een keer dat er op mijn deur geklopt werd. In het binnenland kon een zwangere vrouw maar niet baren. Het was een uur rijden om daar te komen. Of ik haar naar het ziekenhuisje van Yoseki kon brengen. Yoseki lag dertig kilometer verder maar aan de overkant van de verboden rivier. Ik haalde de vrouw op. Ik kon haar niet laten sterven als de oplossing zo voor de hand lag. Tegen middernacht kwam ik met haar, haar man en nog twee vrouwen bij de rivier aan. Ik stopte waar de mannen woonden die de pont overtrokken. Het hele dorp stond even later met veel misbaar de zwangere vrouw te bekijken. Maar de trekkers van het pontje gaven niet toe. Ze durfden niet. Tenslotte bezwoer ik hen met de dreiging van hel en vagevuur om aan de slag te gaan. Ik zou geen enkele baby meer dopen en niemand van hen zou een christelijke begrafenis krijgen. En allerlei soorten geesten zouden hun dorp terroriseren. Na heel veel gesteggel besloten ze de auto over te zetten in de hoop dat de soldaten geen onraad zouden ruiken. Wij naar de overkant naar Yoseki. Daar werd de vrouw met de keizersnede verlost. 's Nachts om drie uur werd een gezonde baby geboren. Ik sliep wat bij de dokter in huis en 's morgens vroeg gingen we met moeder en kind weer terug naar Simba. Toen we bij de rivier kwamen, zagen we meteen al een legervrachtwagen vol soldaten staan. Ik vroeg de 'trekkers' of ze me over konden zetten. Wel eerst even aan de commandant vragen of het mocht. En warempel, ze trokken ons de rivier over. Toen ik aan de andere kant aanlegde, stonden alle soldaten met hun geweren op mij gericht. Ik vroeg wie de commandant was. Men wees de betreffende man aan. Ik liep langs de rij soldaten en ging voor de commandant staan en zei in mijn beste Frans: 'Meneer, gefeliciteerd, je zus heeft een kind gebaar. Moeder en kind maken het goed.' Hij keek

me aan alsof hij niet wist waar ik het over had. Met een zuur gezicht zei hij: 'Ik heb geen zus aan de overkant.' Ik zei toen: 'Nou, meneer, zij is net zo donker als u. Zij is zeker niet mijn zus en haar baby is ook donker. Zij is er een van u en ik heb haar leven gered door haar naar het ziekenhuis te brengen. Zou u niet hetzelfde gedaan hebben, indien je een auto had en de vrouw je echtgenote was?' Ik keek hem steeds strak aan. Het duurde misschien een minuut. Het was goed dat hij niet mijn hartslag kon voelen of horen. Toen keerde hij ineens om, gaf een seintje aan de soldaten richting vrachtwagen. Zonder een woord te uiten gingen ze de wagen op en reden weg. Van toen af kon ik mensen naar het ziekenhuis brengen of daarvandaan ophalen. Een jaartje later kon ik op die manier vluchten voor nog woestere rebellen.

Op een dag moest ik een ander soort reisje maken. Jan Hartering en Broeder Gabriel waren op vakantie in Nederland. Een legerauto kwam het missieterrein oprijden. De baas van het groepje soldaten wilde een bepaalde vrouw een lift geven naar Yahuma, waar de soldaten gelegerd waren. Maar dat betekende dat twee soldaten achter moesten blijven. Een heftig gesprek ontwikkelde zich onder hen. Maar tenslotte vertrok de auto zonder de twee soldaten. Onder de bedreiging van hun geweren moest ik hen met de missieauto naar Yahuma vervoeren. Onderweg moest ik van hen in een dorp stoppen. Zij stapten uit en dwongen de dorpingen om hun eieren, kippen en zelfs ook een geit te geven. Ik herkende velen van die dorpingen als mijn parochianen. Ik schaamde me

diep. Toen we in het volgende dorp aankwamen, moest ik weer stoppen. Ik vertelde hun dat die dorpingen mijn parochianen waren en dat zij mij, hun priester, zouden beschouwen als medeplichtige van twee rovers. Dat kon ik gewoon niet maken. Ik had ondertussen begrepen dat geen van beiden een auto rijden kon. Ik gaf hun de autosleutels en zei: 'Hier hebben jullie de sleutels. Rij maar naar Yahuma en geef de auto over een paar dagen maar terug. Ik help jullie niet om de spullen van mijn parochianen te stelen.' Zij onderkenden mijn situatie en lieten zich gewillig naar Yahuma vervoeren.

Ontsnapt

'Enkele maanden later, het was eind augustus 1964, kwam het hoofd van de lagere school me opzoeken. Hij wist me te vertellen dat weer andere rebellen onderweg waren. Zij kwamen al plunderend en moordend onze kant op. Simon zei: 'Maak dat je wegkomt. Over een dag of twee zijn ze hier. Vertrek morgen voor dag en dauw zonder iemand te informeren. Neem niets mee, anders wek je argwaan bij de lui van de pont. Vertel hun

dat iemand in het ziekenhuis gestorven is en dat je die persoon op gaat halen. Kom niet meer terug. Vertel de protestantse zendelingen ook om te vertrekken.' Dat was een lange en droevige nacht. Na de ochtendmis trok ik mijn witte toog aan en vertrok naar de rivier. De lui van het pontje waren verbaasd te horen dat die en die gestorven was. Maar ze trokken me over de rivier. Wel keken ze goed wat er in de auto lag. Maar omdat zij niets bijzonders zagen liggen, geloofden zij mijn verhaal. De hoofdonderwijzer redde mijn leven, want inderdaad kwamen de rebellen twee dagen later. Zij namen alles mee wat ze konden vinden.'

'Ik reed door naar Yamboyo, waar ik Bart Santbergen, Piet Vos en Jan Groenewegen aantrof. Ik was de laatste Mill Hiller die Bart, Piet en Jan ooit nog zag. Zij nodigden me uit om te blijven, maar ik wilde door naar Yalisele. Daar trof ik Piet van Run aan en Jan Zegwaart. Ik bleef daar een week of zo. Op een dag smeekten de mensen ons om te vertrekken, want het werd te riskant. En zo lieten we de missie en ook Abbé Camille achter. Hij kwam uit een dorp vlak bij de missie.

We bereikten tenslotte Basankusu, Kinshasa en Roosendaal. Mijn vader en een vriend kwamen mij en Joop Deen ophalen. Toen we in de buurt van Amsterdam reden, zagen we twee mannen in uniform. Automatisch doken Joop en ik naar beneden om ons te verbergen. De anderen vroegen: 'Wat is er aan de hand?' We zeiden dat er iets op de grond gevallen was. Maar het toonde aan in wat voor toestand we nog verkeerden. We ontvingen geen hulp zoals traumaverwerking. Maar de sympathie en hulp van familie en vrienden hielpen ons door de stress heen.'

Kameroen

Enkele maanden later in 1965 ontving Jan een benoeming voor Kameroen waar hij ongeveer 30 jaar verbleef o.a. in Mamfe.

In het contactblad van maart 1974 schrijft Jan: 'Ik hoop eind april naar Nederland te komen. Dan heb ik er weer vier jaar opzitten. Ik heb eerst drie jaar in een verschrikkelijke bushplaats gezeten. Je kunt er met de auto of landrover niet komen. Het is vijf uur lopen en alles moet gesjouwd worden. Ik heb in die tijd dat ik er was, wel een weg gegraven, maar die is tijdens het regenseizoen gewoon niet te passeren vanwege aardverschuivingen en gladheid. En in het droge seizoen is het een heel werk om hem weer open te krijgen en al de bruggen te repareren.'

Na zijn verblijf in Kameroen, verbleef Jan enige tijd in het Mill Hill huis in Obdam en hielp hij mee in de parochie. Op bepaalde dagen, de zogenaamde baaldagen, bleef Jan oververmoeid in bed.

Bijlmer:

Van 1996-2003 was Father Jan werkzaam als pastor in de Bijlmer. Velen van zijn parochianen daar waren van oorsprong Surinamers. Sinds hij met emeritaat is, heeft hij al verschillende keren een bezoek gebracht aan het Surinaamse thuisland.

Hij schrijft in 2013 over een van zijn bezoeken daar als volgt: 'Het Surinaamse regenwoud reikt verder dan het oog kan zien en loopt over in het regenwoud van het Amazonegebied van het buurland Brazilië. De brede eindeloos lange Suriname rivier kronkelt als een dikke vette slang door dat oerwoud het binnenland van Suriname in. Sinds 1975 is Suriname een soevereine republiek met een president aan het hoofd. Dat de tegenwoordige president Desi Bouterse is, heeft al heel wat stof doen opwaaien zowel in Suriname als in Nederland. Desi Bouterse is in Nederland in een gerechtelijk proces veroordeeld vanwege drugshandel. Er is een internationaal arrestatiebevel uitgegeven. Ik zou willen dat Nederland haar verantwoording net zo serieus zou nemen ten opzichte van de vrijheidsberoving van zovele Afrikanen en voor de slavenhandel en de slavernij, die hen naar Suriname heeft gebracht met al het lijden, de ellende, dood en enorm verdriet dat ermee gepaard ging. Tot nu toe is dit een gesloten hoofdstuk gebleven in de geschiedenis van onze 'Gouden Eeuw.' In de Bijlmer waar ik zeven jaar als pastor onder de Surinamers werkte, hebben wij bij het feest van de afschaffing van de slavernij een viering van verzoening gehouden in onze kerk. Tijdens die viering zochten de nazaten van de Nederlandse slaveneigenaars verzoening met de nazaten van de Surinaamse slaven. Erkenning van schuld was er een onderdeel van. Voor de Surinaamse kerkgangers was dit een viering die hun grote voldoening gaf. Ze voelden zichzelf en hun voorouders en vooral het enorme onrecht en leed hun aangedaan, erkend. Slechts één persoon van de blanke nazaten had moeite met de viering en met de vergeving van onze Nederlandse 'erfzonde van de slavernij.' Hij voelde zich niet verantwoordelijk voor wat zijn voorouders gedaan hadden.

In heel Suriname is er maar één bisdom met 18 priesters. Suriname telt slechts 550.000 inwoners. Vele missionarissen hebben daar gewerkt vooral de Redemptoristen. De bekendste is wel Peerke Donders uit Tilburg. Hij is zaligverklaard. Hij werkte in een melaatsenkolonie. Ook twee Mill Hillers hebben daar gewerkt zoals Jan Leijen. Ook Piet Houwen droeg zijn steentje bij om de Marriage Encounter beweging nieuw leven in te blazen. Verder werkten daar de fraters van Tilburg die in het onderwijs stonden. In de kathedraal staan hun 101 namen op een simpel houten bord. Zusters deden hetzelfde voor meisjes.

De kathedraal van Suriname is de mooiste en de grootste van houtgemaakte kerk in Zuid-Amerika. Ze is hersteld in haar oude glorie met subsidie van de EU. Ook hier is een groot tekort aan priesters en religieuzen. Vele parochies moeten het doen met een woord- en communieviering of met een simpele gebedsviering.

Bij gelegenheid van zijn gouden priesterfeest schreef Jan: ' Tijdens mijn exodus van de ene, soms angstige plek naar de andere, overheerste altijd het gevoel dat ik me gedragen wist door God, goed en genadig, en door mensen, lief en warm: familie, vrienden, weldoeners, en vooral parochianen. Mill Hill vormde me, maar deze mensen maakten me tot de mens en priester die ik nu ben. Zij zijn mij tot zegen geweest zoals ik hun ook vaak tot zegen mocht zijn.'